

Pähklipõõsas sarapuu

REIN SANDER

Metsapähkleid pole olemas. Need, mida poes “metsapähkli” nime all müüakse, on sarapuupähklid.

Harilik sarapuu (*Corylus avellana*) on meil tavaline põõsas viljakama pinna-sega metsades. Saartel kasvab kohati ka sarapikke, mis on tekkinud kunagiste puisniitude asemele. Poest ostetud sarapuupähklid on tavaliselt aga pärit istandustest, kus kasvatatakse suureviljalisi, enamasti hübriidseid sorte.

Meil algas sarapuu uurimise ja sordiaretuse kõrgeaeg läinud sajandi 50. aastatel. Aga loodusest valitud suuremate pähklitega kloonid ei viljunud sugugi igal aastal ning lõunapoolsete sortidega saadud ristandid polnud küllalt talvekindlad. Tasapisi jäi aretustöö soiku. Ainsa mälestusena sellest ajast on järel ‘Alli’, suurte pähklitega põõsas Alli Süvalepa aias.

Nõnda on harilik sarapuu meil ikka jäänud metsapõõsaks. Kuid rahva pähkliisu oli vahepeal nii suur, et tuli kehtestada lausa tooreste pähklite kogumise keeld. Enne septembri keskpaika ei tohtinud keegi korjamismõttega samme sarapikku seada. Veel 1968. aastal selgitas Eesti Loodus, kuidas ja millal sarapuupähklid küpsevad ning miks neid pooltoorelt korjata ei tasu.

Punased lehed, keerduks oksad

Maal kohtab sarapuupõõsaid aiaveeres üsna tihti, neid on istutatud isegi vabakujulisteks tuulekaitsehekkideks. Linnades ja alevites näeb aias tihti sarapuu punaselehist sorti ‘Fuscorubra’. Eriti ilus on selle puna kevadel puhkedes, suvel pääseb rohkem esile pruuni-

Erilehine sarapuu Tallinna Botaanika-aias.

Vahvate punaste viljadega sort ‘Moskovski Rubin’ Kubjal.

kas toon. Sort on vana ja väga levinud. Vana sort on ka keerdoksine ‘Contorta’ ja sellega sarnane, kuid punaste lehtedega ‘Red Majestic’. Meil on need levima hakanud alles hiljuti. Mõlemad on veidi külmaõrnod.

Uuematest punaste lehtede ja viljadega sortidest tasuks katsetada ‘Moskovski Rubini’. Põõsas on tugevakasvuline ja viljub pea igal aastal. Laiümarad pähklid on keskmise suurusega.

Üsna harva näeb parkides lõhislehist harilikku sarapuud ‘Heterophylla’ (tuntud ka kui f. *laciniata*). Tema lehed meenutavad veidi halli lepa lõhislehist vormi omi. Veel haruldasemad on teised sarapuuliigid.

Kõrgetüveline sarapuu (*C. colurna*) kasvab ilusaks väikeseks puuks (suupärasem nimi võikski olla kõrge või sale sarapuu). Teda kasvab botaanikaaedades ja mõnes pargis, nii nagu ka erilehist sarapuud (*C. heterophylla*). Ka sarv-sarapuu (*C. cornuta*) kasvab meil võrdlemisi hästi, kuigi tema pähkleid ei tasu proovida, need on väga paksu kesta ja väikese tuumaga.

Lõigake nagu viljapuud

Sarapuu on tuultolmleja. Ta õitseb kevadel varakult, märtsi lõpus ja aprilli alguses. Kui ilmad satuvad olema rõsked ja udused, jääb saak väikeseks. Teine õnnetus on väga külm talv, mis

hävitab isasõied. Need kasvatab sarapuu ootele suve lõpul – juba septembris võib põõsastel näha pisikesi rohelisti urvahakatisi. Paremaks tolmlamiseks soovivad kogenud sarapuukasvatajad aeda istutada vähemalt paar-kolm eri sorti. Heaks tolmeldajaks peetakse vene sorti ‘Pervenets’.

Sarapuu istutamisel tuleb arvestada, et paarikümne aastaga kasvab põõsas üsna suureks.

Vanema mitmetüvelise põõsa võra võib katta 20–30 m² suuruse ala. Istanduses jäetakse vahekauguseks vähemalt 4 meetrit.

Mõistlik on sarapuud kasvatada puuna ja lõigata tagasi nagu viljapuud. Paha ei tee kerge väetamine, kuigi sarapuu elab mükoriisa toel ka ilma selleta ära.

Noortele põõsastele tuleb kasuks, kui istutamise ajal lisada istutusauku labidatäis või paar seeneniidistikurikast kõdumulda vanade sarapuude alt.

Nagu meil Pollis, nii katsetati Lätis sarapuusorte Dobeles aiandusinstituudis. Sellest ajast on olemas mitu suureviljalist kloonid, mis kirjanduse andmetel peaksid ka meil külmakindlad olema.

Kuid huvitavaid uuemaid sorte leiab ka lähemalt – Salaspilsi botaanikaia kevad- ja sügislaadalt.

REIN SANDER